

Posudek oponenta na doktorskou disertaci

Heleny Svobodové

Antické sklo na základě analýzy materiálu Národního muzea v Praze

Z římské části antické sbírky Národního muzea jsou nejlépe zpracovány lampy; po Romanu Hakenovi Jiřímu Marsovi, a Lence Kulichové v nedávno vydaném katalogu Heleny Svobodové lze vřele uvítat.

Členění svazku je dáno zásadními technologickými rozdíly – sklo nabalované, lité, broušené i zabrušované, počátky foukané techniky a její rozvoj až do konce antiky.- počátku středověku na Předním Východě, Rané arabské sklo zpracovala autorka již předem také v jiné studii a prehistorické bylo zkoumáno ve spolupráci s doc. Venclovou.

V detailnějším členění postupovala autorka systematicky podle tvarů, podrobného rozčlenění terminologie Issingsové a četných dalších moderních zjemnění typologických i stylových; využila řady detailních postřehů z autopsie k doplnění v několika neobvyklých specializacích.

Speciální kapitoly jsou věnovány sklu formovanému na pískové jádro z niti, mozaikovému sklu a zabrušeným nádobám helénistickým. 25 drobných kapitol je věnováno foukaným nádobám, hojně exportovaným i mimo oblast římské říše. Jde zejména o unguentaria různých tvarů a velikostí, užívaná v na léky, koření a zejména v kosmetice, arybaly a lahve,

Podrobně diskutovány ze stolního náčiní jsou poháry s jejich složitým vývojem a typologií, , lahve, mísy, džbány, amfory, mísy a talíře. nádoby s vloženou zlatou folií, poháry s choboty (Rüsselbecher), prořezávané (vasa diatreta) atd.

Podrobné tvarové členění pole struktury obsahu publikace umožňuje studium nuancí, ale i funkce skupin (toaletní – parfémů), stolní, koření, a kuchyňské speciality,

Centrální výroba skloviny a její export v helénistickém období a v římském zboží až do konce antiky ovlivnily intenzivní výměnu idejí a nápadů, hravosti, ale přece jen lze rozlišit i lokální a dílenské okruhy. Pro přesné formy i pro jemnější dekor si uchovávají význam muzejní předměty ve sbírkách i tehdy není-li jejich přesná provenience známa, ale poskytují i množství dalších informací.

Předností autorky je široký rozhled, schopnost uchopit téma tak, aby využilo možností i nových přírodovědných analýz a přístupů, o kvalitě práce svědčí to, že byla už přijata do tisku. Na mnoha místech přechází zpracování sbírky do drobných dílčích studií, rozšiřující poznání z hlediska několika gnoseologických paradigmat, včetně chemických a technologických analýz, které byly v omezeném množství pro pochopení a zařazení důležitých kusů připojeny. Chemické analýzy byly provedeny jen u vybraných vzorků, ale ukázaly dobře hlavní zastoupené kategorie.

Rozhodně lze uvítat zralost, uvážlivost autorky v době, kdy mnozí hoří potřebou co nejrychleji vyjádřit vlastní nezralé nápady, šokovat. Mnoholeté soužití se sbírkou jí pomohlo k postižení jevů, které podobné katalogy ve světě často opomíjejí, neboť bývají zpracovávány co nejrychlejší metodou bez druhé revize po určitém čase, kterou časové tísně striktně plánovaných grantových projektů s jejich rychlým ukončením neumožňují

Kapitolu o dějinách sbírky lze doplnit několika dalšími údaji. Sbírkou antického skla v Národním muzeu v Praze je nejvýznamnější u nás, ale její odborné zpracování, které bylo nabídnuto v 50. letech J. Bartošovi, bylo mnohokrát odkládáno, i v době významného kongresu mezinárodní asociace pro dějiny skla v Praze v roce 1970, kde se jí dostalo široké publicity, byla uspořádána úspěšná výstava a vyšlo o ní také několik článků u nás i v zahraničí. Katalog výstavy připravil Jindřich Čadík, jehož přechází publikace antického skla z Černomoří v plzeňském tehdy Umělecko-průmyslovém muzeu byla ve své době světové úrovně ve spolupráci s dr. Hejdovou, dr. Dufkovou a oponentem; navržená instalace arch Rosmana s celoskleněnými hranolovými vitrinami a vnitřním osvětlením odspodu dosáhla i mezinárodního ocenění.

V oblasti antického skla mají další významné kolekce Umělecko-historické muzeum v Praze (zejm. Lannova kolekce a syrské sklo ze sbírky J. Hloupého), Národní galerie v Praze (Hrozného kolekce z Tell Erfadu v Syrii), Moravské muzeum a galerie v Brně, Severočeské muzeum v Liberci a zmíněné už Západočeské muzeum v Plzni. Mezi celosvětové zvlášť významné kusy ve sbírce NM patří zejména lahvička s pohledem na přístavní město Puteoli v Kampánii, dobře rekonstruovaná v Římsko-Germánském muzeu v Mohuči po nešťastném rozbití elektrikářem při instalaci celostátní antické výstavy v Brně. Lze bezpochyby přivítat, že vzorná publikace a zhodnocení sbírky v příslušných kapitolách umožní její zapojení do celosvětové komunity bádání o dějinách skla, ale také její uplatnění v oblasti nového designu v naší zemi, která patří v oblasti sklářství k nejpřednějším i v celosvětovém měřítku, i když chybí zapojení i dalších kolekcí v České republice. Spolupráce sbírek naráží hlavně na absenci specialistů mezi správci ostatních institucí.

Stálo by za to doplnit i podrobněji kapitolku o dějinách sbírky v úvodu, srovnat ji podrobněji s dalšími významnějšími u nás (UMprum Praha i Brno, Plzeň, Liberec) a prověřit podrobněji provenience, mezi kterými rakouská Adrie, západní Balkán a Itálie hrály přední místo (sbírky Brandýs, Lanna a drobnější 19. stol.); období mezi oběma válkami přineslo významné nákupy v Paříži (M. ben Zapletal, Paříž (jv. Středomoří); v období druhé z nich přinesly také akvizice z oblasti Syrie, Libanonu, Turecka, Iráku a Iránu; z větších zejména sbírka Formanova. Četné poválečné akvizice zajistil tehdejší správce sbírky doc. Bedřich Svoboda, po něm i katalogizací v raném věku zemřelý Roman Haken.

Barevné ilustrace jsou velmi dobré kvality, podobně i kresby, jasný a i slohově velmi dobrý jazyk lze uvítat zejména v době, kdy se mnozí na tomto poli spokojují jen určitým slangem mixu anglo-češtiny, což se místy stalo i autorce s jistým oprávněním: české termíny v řadě

případů dosud neexistují a autorka si je musela vytvářet sama. Zůstal jí bohužel název sprinkler namísto českého kropenka.

Práce přináší řadu podnětů, je plně srovnatelná s obdobnými publikovanými jinde, které jsem mohl srovnávat díky zpracování komplexu nálezů skla v našich výzkumech v Beirutu i Pistiru. Sbírce samé i příslušné specializaci se dostává základního relevantního manuálu i pro studium dalších kolekcí ve sbírkách v ČR. Práci lze beze sporu doporučit k obhajobě a získání příslušné vědecké hodnosti.

V Praze dne 5. 12. 2016

Prof. PhDr Jan Bouzek, DrSc